

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

(Майя НІКОЛАЄВА)

« 06 » 09 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ґрунтово-земельні ресурси України

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

(код і назва спеціальності (тей))

Спеціалізація: (за наявності)

Освітньо-професійна програма: «Географія»

(назва ОП)

Робоча програма навчальної дисципліни «Ґрунтово-земельні ресурси України».
Одеса: ОНУ, 2022. 12 с.

Розробники:

Тортік Микола Йосипович - кандидат географічних наук, доцент, професор
кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру
Буяновський Андрій Олександрович – кандидат географічних наук, доцент,
завідувач кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 02 від “02” вересня 2022р.

Завідувач кафедри _____ (підпис) АБ (Андрій БУЯНОВСЬКИЙ)

Погоджено із гарантом ОПП «Географія»

_____ (підпис) Вих (Галина ВИХОВАНЕЦЬ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного
факультету

Протокол № 1 від “2” 09 2022 р.

Голова НМК _____ (підпис) Віт (Віталій СИЧ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри географії України,
ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 01 від “30” 08 2023р.

Завідувач кафедри _____ (підпис) АБ (Андрій Буяновський)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від “_____” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (підпис) _____

1. 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Очна форма навчання</i>	<i>Заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3,0 годин – 90 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>106 Географія</u> (код і назва) Спеціалізації: <hr style="width: 100px; margin-left: 0;"/> (назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	<i>Вибіркова</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	2-й
		<i>Семестр</i>	
		3-й	3-й
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		10 год.	6 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	68 год.
		Форма підсумкового контролю: <i>залік</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – поглиблення знань щодо значення земельних ресурсів у житті людини та їхнього місця у структурі природно-ресурсного потенціалу, розширення знань здобувачів про ґрунтово-земельні ресурси (ГЗР) України, їхню структуру, використання, сучасний стан і стратегію заходів щодо раціоналізації використання і збереження та зростання еколого-продукційного потенціалу і значимості в нинішніх соціально-економічних умовах.

Завданнями вивчення дисципліни є: формування уявлень про значення і функції, природно-ресурсний потенціал, структуру, ефективність використання і сучасний стан ГЗР України, обґрунтування системи заходів щодо раціоналізації їх використання, збереження і зростання продукційно-екологічної значимості як запоруки продовольчої, економічної та екологічної безпеки і сталого розвитку держави; формування сучасної екологічної свідомості при розв'язанні проблем сьогодення.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК): ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; ЗК 3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

б) фахових (ФК): СК 1. Здатність до використання законів, теорій, концепцій і парадигм сучасної географії, історії розвитку географічних досліджень та ідей для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації; СК 2. Здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів; СК 3. Здатність використовувати спеціальні географічні методи й підходи, геоінформаційні технології для розв'язання конкретних науково-прикладних проблем у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- функції і значення ГЗР, їхню географію, структуру, ефективність використання і сучасний стан в Україні, основи стратегії заходів щодо раціоналізації використання, збереження і підвищення еколого-продукційного потенціалу;

вміти:

- оцінити еколого-продукційну доцільність провадженої структури використання ГЗР території певного регіону / господарства та обґрунтувати комплекс заходів щодо раціоналізації їх подальшого використання, збереження і підвищення еколого-продукційної значимості використання ГЗР.

Програмні результати навчання (ПРН): ПР01. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації; ПР02. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати уміння працювати в команді; ПР04. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, розроблення нових методів і процедур в географії та міждисциплінарних контекстах; ПР06. Застосовувати сучасні моделі та інформаційні технології для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та

регіонального розвитку; ПР08. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки; ПР11. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоecологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму; ПР12. Планувати й виконувати теоретичні та прикладні дослідження, робити обґрунтовані висновки, аналізувати та презентувати результати досліджень.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ГЗР, їх функції і значення. ГЗР України – структура і географія, оцінка еколого-продукційного потенціалу і сучасного стану, забезпеченість ресурсами

Тема 1. ГЗР – основа національного багатства та запорука продовольчої і еколого-економічної безпеки держави. Проблеми сучасного ґрунто- і землекористування в світі й Україні.

Тема 2. Значення і роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей.

Тема 3. ГЗР України. Ґрунти території – номенклатура, географія, рівень родючості, господарська освоєність та зміни в умовах землеробського використання.

Змістовий модуль 2. Використання ГЗР України та Одеської області, оцінка їхнього стану. Стратегія заходів щодо раціоналізації використання ресурсів, збереження і зростання їхнього еколого-продукційного потенціалу

Тема 4. Сучасна структура земельних ресурсів України, регіональні відмінності і тенденції сучасної зміни.

Тема 5. Ґрунти і землі меліоративного фонду України, оцінка їх стану, заходи з оптимізації стану і підвищення ефективності використання.

Тема 6. ГЗР Одеської області, їх використання, оцінка стану та система заходів з раціоналізації використання.

Тема 7. Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР України. Програми створення служби моніторингу ґрунтів і земель (загальнодержавні, регіональні).

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма навчання					Заочна форма навчання				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Л	п/с	лаб.	с.р.		Л	п/с	ла б.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. ГЗР, їх функції і значення. ГЗР України – структура і географія, оцінка еколого-продукційного потенціалу і сучасного стану, забезпеченість ресурсами										
Тема 1. ГЗР – основа національного багатства та запорука продовольчої і еколого-економічної безпеки держави. Проблеми сучасного ґрунто- і землекористування в світі й Україні	10	2	2		6	10	2	1		7
Тема 2. Значення і роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей	10	2			8	10	2			8
Тема 3. ГЗР України. Ґрунти території – номенклатура, географія, рівень родючості, господарська освоєність та зміни в умовах землеробського використання.	20	4	2		14	20	2	1		17
Разом за змістовим модулем 1	40	8	4		28	40	6	2		32
Змістовий модуль 2. Використання ГЗР України та Одеської області, оцінка їхнього стану. Стратегія заходів щодо раціоналізації використання ресурсів, збереження і зростання їхнього еколого-продукційного потенціалу										
Тема 4. Сучасна структура земельних ресурсів України, регіональні відмінності і тенденції сучасної зміни	12	2	2		8	12	2	1		9
Тема 5. Ґрунти і землі меліоративного фонду України, оцінка їх стану, заходи з оптимізації стану і підвищення ефективності використання	14	4	2		8	14	4	1		9
Тема 6. ГЗР Одеської області, їх використання, оцінка стану та система заходів з раціоналізації використання	10	2			8	10	2			8
Тема 7. Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР України. Програми створення служби моніторингу ґрунтів і земель держави (загальнодержавні, регіональні)	14	4	2		8	14	2	2		10
Разом за змістовим модулем 2	50	12	6		32	50	10	4		36
ІНДЗ*										
Усього годин	90	20	10		60	90	16	6		68

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

Не передбачено

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д/ф, з/ф
1	ГЗР – основа національного багатства та запорука продовольчої і еколого-економічної безпеки держави. Проблеми сучасного ґрунто- і землекористування в світі й Україні	2, 1
2	ГЗР України. Ґрунти території – номенклатура, географія, рівень родючості, господарська освоєність та зміни в умовах землеробського використання. Категорії земель за цільовим призначенням	2, 1
3	Сучасна структура земельних ресурсів України, регіональні відмінності і тенденції сучасної зміни	2, 1
4	Ґрунти і землі меліоративного фонду України, оцінка їх стану, заходи з оптимізації стану і підвищення ефективності використання	2,1
5	Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР України. Програми створення служби моніторингу ґрунтів і земель	2, 2
	Разом	10, 6

7. Теми лабораторних занять

Не передбачено

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин, д/ф, з/ф
1	ГЗР – основа національного багатства та запорука продовольчої і еколого-економічної безпеки держави. Проблеми сучасного ґрунто- і землекористування в світі й Україні	6,7
2	Значення і роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей	8,8
3	ГЗР України. Ґрунти території – номенклатура, географія, рівень родючості, господарська освоєність та зміни в умовах землеробського використання. Категорії земель за цільовим призначенням	14,17
5	Сучасна структура земельних ресурсів України, регіональні відмінності і тенденції сучасної зміни	8,9
6	Ґрунти і землі меліоративного фонду України, оцінка їх стану, заходи з оптимізації стану і підвищення ефективності використання	8,9
7	ГЗР Одеської області, їх використання, оцінка стану та система заходів з раціоналізації використання	8,8
8	Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР України. Програма створення служби моніторингу ґрунтів і земель держави	8,10
	Разом	60, 68

До самостійної роботи відноситься (на вибір викладача):

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;

[3] – індивідуальне навчально-дослідне завдання;

[4] – курсова робота тощо

(п.2.8. Положення про освітній процес в ОНУ)

9. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, порівняльно-географічний, проблемного викладення та частково-пошуково-дослідницький. Використання матеріалів природничо- і ґрунтово-географічних досліджень та порівняльно-географічного аналізу.

Лекції із застосуванням наочних засобів, презентації, завдання для практичних занять та самостійної роботи, опрацювання нового матеріалу, в т.ч. із застосуванням інтернет-ресурсів.

10. Форми контролю і методи оцінювання

Поточний і періодичний контроль (усне опитування, тестування), оцінка виконання практичних та самостійних завдань, підсумковий контроль (тестування, усне опитування).

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених завдань. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних завдань при самостійній роботі.
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; з деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, при цьому допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно вирішує більшість практичних завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання.
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює	використовує знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі

	певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	навички виконання завдання. Правильно вирішує половину завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно; безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішує окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом.	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача.

11. Перелік питань для підсумкового контролю

1. ГЗР – основа національного багатства та запорука продовольчої і еколого-економічної безпеки держави.
2. Проблеми сучасного ґрунто- і землекористування в Україні.
3. Значення і роль ГЗР у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей.
4. ГЗР світу – сучасний стан та господарського освоєння.
5. ГЗР України – стан та використання.
6. Ґрунти території – номенклатура, географія, рівень родючості.
7. Ґрунти України та їх господарська освоєність, зміни в умовах землеробського використання.
8. Використання ГЗР України, оцінка їхнього стану.
9. Сучасна структура земельних ресурсів України, регіональні відмінності.
10. Тенденції сучасної зміни структури земельних ресурсів України, регіональні аспекти.
11. Ґрунти і землі меліоративного фонду України, оцінка їх стану.
12. Заходи з оптимізації стану земель меліоративного фонду України і підвищення ефективності використання.
13. ГЗР Одеської області, їх використання, оцінка стану та система заходів з раціоналізації використання, збереження і підвищення продукційно-екологічного потенціалу.
14. Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР України.
15. Програма створення служби моніторингу ґрунтів і земель держави.
16. Програма створення служби моніторингу ґрунтів і земель регіону.
17. Наукові основи раціонального використання й охорони ГЗР Одещини/окремого регіону (на вибір здобувача).
18. Заходи з оптимізації стану ґрунтів в межах меліоративного фонду України і підвищення ефективності використання.
19. Заходи з оптимізації стану ґрунтів в межах меліоративного фонду регіону (на вибір здобувача) і підвищення ефективності використання.

20. Проблеми деградації ГЗР України та світу – регіональні та галузеві аспекти.
21. Стратегія заходів щодо раціоналізації використання ресурсів, збереження і зростання їхнього еколого-продукційного потенціалу.
22. ГЗР зони мішаних лісів – стан та використання.
23. ГЗР зони лісостепу – стан та використання.
24. ГЗР зони степу – стан та використання.
25. ГЗР сухостепової зони – стан та використання.
26. ГЗР Карпатської гірської області, Передкарпаття та Закарпаття – стан та використання.
27. ГЗР Кримської гірської області та південного берегу Криму – стан та використання.
28. ГЗР південнолісостепової підзони зони лісостепу України – стан та використання.
29. ГЗР Дунай-Дністерського межиріччя Одеського регіону – стан та використання, екологічні та ґрунтово-меліоративні проблеми.
30. Меліоративний фонд Одещини, сучасний стан, проблеми, перспективи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та оцінювання самостійної роботи (СР)												Підсумкова атестація	Сума балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2									
T1-2	СР	T3	СР	T4	СР	T5	СР	T6	СР	T7	СР	20	100
5	10	5	10	5	10	5	10	5	5	5	5		

- T1, T2 ... T7 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	Зараховано
85-89	B	дуже добре	
75-84	C	добре	
70-74	D	задовільно	
60-69	E	допустимо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Силабус навчальної дисципліни.
2. Конспекти лекцій та плани практичних занять.
3. Методичні матеріали до проведення практичних занять та виконання завдань.
4. Підручники і навчальні посібники.
5. Питання для поточного контролю і тестові завдання.

6. Питання і завдання для самостійної роботи.
7. Презентації, блок-схеми, графіки та інші ілюстративно-демонстраційні засоби навчання.

14. Рекомендована література

Основна

1. Адаптація агротехнологій до змін клімату: ґрунтово-агрохімічні аспекти: колективна монографія/ За ред. С. А. Балюка, В.В. Медведєва, Б.С. Носка та ін. Харків: Стильна типографія, 2018. 364 с.
2. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України / за наук. редакцією С. А. Балюка, М. І. Ромащенко, В. А. Стащука. К.: Аграрна наука, 2009. 624 с.
3. Позняк С.П. Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 272 с.
4. Паньків З.П. Земельні ресурси: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 272 с.
5. Паньків З.П. Еволюція землекористування в Україні. Монографія. Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 188 с.
6. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: колективна монографія / за ред. акад. НААНУ С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Харків: Смуґаста типографія, 2015. 428 с.
7. Чорноземи масивів зрошення Одещини: монографія / За науковою редакцією д. біол. наук, проф. Є. Н. Красехи та к. геогр. наук, доц. Я. М. Біланчина. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2016. 194 с.

Додаткова

1. Земельні ресурси України. За ред. В.В. Медведєва, Т.М. Лактіонової. К.: Аграрна наука, 1998. 150 с.
2. Медведєва В.В., Пліско І.В., Бігун О.М., Шейко С.М. Оцінювання стану ґрунтів України та їхньої привабливості для інвестування (рекомендації). Харків : Миська друкарня, 2013. 28 с.
3. Методика моніторингу земель, що перебувають у кризовому стані. Харків: НМЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії УААН», 1998. 88 с.
4. Морозов О. В. Еколого-агромеліоративний моніторинг зрошуваних земель: теорія і практика. Херсон: ЛТ-Офіс, 2010. 369 с.
5. Новаковський Л. Я., Олещенко М.А. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування. К.: Урожай, 2007. 159 с.
6. Позняк С. П., Гавриш Н.С. Господареві про ґрунти і право на них = For the landowner about soils and legal aspects : науково-практичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 250 с.
7. Позняк С.П., Гавриш Н.С. Соціальне ґрунтознавство = Social soil science : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 240 с.
8. Телегуз О. В., Кіт М.Г. Агроекологічна оцінка ґрунтів : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 260 с.
9. Третяк А.М., Дорош О.С. Управління земельними ресурсами: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2006. 360 с.
10. Ямелинець Т.С. Інформаційне ґрунтознавство : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 352 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Сайт Вісника ОНУ. Серія Географічні та геологічні науки: <http://visgeo.onu.edu.ua/>.
2. Сайт Держгеокадастру: <https://land.gov.ua/>
3. Сайт ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії» ім. О.Н. Соколовського: <http://issar.com.ua/uk>
4. Сайт Українського географічного журналу: <https://ukrgeojournal.org.ua/>